

KEMÉNY ISTVÁN

Kedves Ismeretlen!

Játék Kemény Istvánnal

Mikor 2017-ben megjelent Kemény István *Lúdbőr* című nagyszerű könyve a Magvetőnél, interjút kértem az írótól, akivel amúgy is rég szerettem volna már találkozni, hisz nagyon kedvelem a munkáit. Rendben, mondta, de tegyem fel a kérdéseimet írásban, mert szóban ő dadog, rosszul fejezi ki magát. Ezt én nagyon nem szeretem, leírni és írásban elküldeni a kérdéseket, elvész a spontaneitás, ráadásul a második kérdés az elsőre adott válaszból következne, ha tudom is, hogy erről vagy arról mindenképp akarok kérdezni. Nagy íróval viszont nem vitázik az ember, legfeljebb nemes bosszút áll. Azt találtam ki, hogy részben a kötet remek ciklusa, az ÖTVEN +1 IRODALMI PILLÉR szereplőinek, részben mások nevében teszek fel kérdéseket, mintegy olvasói leveleket gyűjtök kicsiny csokorba. Ezekre válaszoljon, ha tud! Tudott, persze, s szerencsére volt is kedve játszani. És azóta találkoztunk is néhányszor. DMI

■ *Kedves Ismeretlen! Megtisztelő, hogy ötven irodalmi pillére közt megemlíti az én Odüsszeiámat is, annál is inkább, mert én csak egy fikció vagyok. Hm, két és fél ezer év telt el, hogy leírták... Mondja, magán kívül olvassa ezt még valaki magánkiívül? Egyáltalán: olvasnak még? Ön mit tud az olvasóiról? T. Homérosz*

– Kedves Két És Félezer Éves Fikció Úr Vagy Hölgy! Megnyugtatóan közlöm, hogy mindenkinek van valami fogalma az Ön eposzairól. Eltekintve családom legtöbb tagjától, akiről első kézből tudom, hogy olvasták, és attól a sok ezer másik embertől is, akik pont most olvassák a vonatkozó műveket szerzte ezen a bolygón, szóval eltekintve mindezekről, egy Észak-Amerika nevű kontinensre szeretném felhívni szíves figyelmét, és ezen belül is egy Hollywood nevű kisvárosra: ma innen látják el történetekkel legalább a fél emberiséget. Nos, ez a városka már rég tönkrement volna, ha nem az Ön (és néhány későbbi kollégája) eposzainak a kliséit variálná már több mint egy évszázada: háború, útrakelés, eltévedés, szörnyek, boldog és véres szerelmek, tivornyák, bosszúk... nem sorolom. Szóval ne aggódjon: mert azt ugyan nem merném egész biztosan állítani, hogy az életműve jó kezekben van, de arra, hogy *kezekben van*, és ezek a kezek görcsösen markolják, és el nem fogják engedni, amíg a világ világ – hát erre mérget vehet! Ami pedig az én olvasóimat illeti: azért nekem is vannak, ha nem is annyian, mint Önnek.

■ *Bocsánat, nem mintha fontos lenne, de ha már, akkor megkérdezem azt is: most mi a baja az Iliással? Tudja, mennyit dolgoztam rajta? Állandó jelzők, enumerációk, csataleírások... Te amúgy – mert tegeződjünk, kollégák vagyunk – könnyen írsz? Hümmér – Hát ez várható volt... Ha 1 költő 1 verset olvas fel, akkor egyszerű a helyzet: vagy jó az a vers, vagy nem. De ha kettőt mutat, akkor rögtön választunk: ez jobb, ez rosszabb. És ilyenkor minden költő megsértődik: mi a baj a másikkal? Azt hiszem, te ott követted el a hibát (tisztelettel lecsapok a tegezésre), hogy két eposzt írtál, ahelyett, hogy egybeszerkesztetted volna az *Iliászt* és az *Odüsszeiát*, és adtál volna nekik valami jó közös címet. És akkor én nem választottam volna, hogy melyiket tegyem bele a *Lúdbőr* című könyvembe. Beleraktam volna az egészet. Mert azért az *Iliász*odat sem tartom éppen vállalhatatlannak... Másik kérdésedre, hogy könnyen írok-e, sajnos nemmel kell válaszolnom, de azért vannak kivételek: ilyen volt például a *Lúdbőr* ötödik fejezete, az *Ötven+1 irodalmi pillér*, amibe az *Odüsszeiá* is került. Ezt az ötven kisesszét egy hónap alatt írtam meg, euforikus örömmel élvezve az írást. Neked is köszönöm azt a hónapot!*

■ *Könyve egy pontján említi a „szabad, független és demokratikus Magyarország”-ot. Ez összefügg a sci-fi és a fantasztikum iránti nem szűnő rajongásával? Stanislaw Lem*

– Ez a manapság talán szürreálisnak ható szlogen 1989-ben a legföldhözragadtabb valóság volt. Vagy legalábbis ez volt a közös cél, a szándék, lehetett benne hinni. Emlékezzen csak vissza, Lem úr, mert Ön is élt abban az időben. Kérem, alakítsa át a szlogent „szabad, független és demokratikus Lengyelország”-ra. Ugye, hogy ismerős? Ugye milyen otthonosan rémlik vissza abból az évből? Sokszor az az érzésem, hogy a 2010-es évekre – miközben rengeteg bajom van a Fidesz Magyarországgal is – igazából maga a szabadság, a függetlenség és a demokrácia került át a sci-fi világába világszerzte; ha egyáltalán valaha léteztek a valóságban.

■ *Kedves, jó barátom! Rengeteg bajom-gondom van, pokoli heteket élek, de annál inkább köszönöm érdeklődésedet, figyelmedet, barátságodat, mikkel rólam írsz, címbe is emelve a Kompországot. Mondd, sosem fogunk valamelyik parton kikötni? A naposabbikon? Adyd*

– Te vagy a nemzeti próféta, drága barátom és mesterem, neked kell tudnod. És szerintem tudod is, mert valamibe mégiscsak belehaltál. Mert köztünk szólva egyértelmű, hogy nem a látványos betegségek ölték meg: azok csak tünetek voltak. Szóval alighanem csak rossz válasz van a kérdésedre. Ha egy komp (akkor is, ha ország) végleg kiköt valahol, akkor leselejtezik, eladják ócskavasnak, a maradékot pe-

dig otthagyják szétkorhadni a parton. Ennél mégiscsak jobb ide-oda kompkodni, amíg lehet.

■ *Kedves, hogy „a” Verssorod is tölem van. El van még törve minden Egész? És marad így? Bandi*

– Édes Bandi, belerángatsz az álnaiv kérdéseiddel abba, hogy olyan negatív válaszokat adjak, amelyenket nem szeretnék. Te azt mondtad: „Minden Egész eltört”, és ezzel kimondtad a legpontosabb ítéletet az újkorról, a modernségről. A teljes modern művészet azon dolgozott, hogy valaki mondja már ki ezt a mondatot, te lettél az. Száz éve ennek. Azóta az Isten van soron, hogy hagyja jóvá, vagy cáfolja meg. Én meg addig az összes versemmel, regényemmel és most *Lúdbőr* című esszékönyvemmel is azon vagyok, hogy találjak pár összeillő darabot az Egészből.

■ *Én is sokat gondolkodtam, mikor találkoztunk a kisföldalattin, hogy Ön-e Ön, de nem mertem megszólítani. De miért tűntem én üzött tekintetűnek? Miért nem hiszi, hogy boldogan haltam meg? Az olyan nehéz? Mi a boldogság? Ön boldog? Legalább néha? Sakkozza már ki! Bobby Fischer*

– Igen, én időnként boldog vagyok, ha nem is túl sűrűn. De elég jól felismerem a boldogtalanságot. Amikor megláttam a kisföldalattin, Fischer úr, nemcsak az amerikai sakksztárt láttam meg Önben, hanem a szakállas Dosztojevszkij-figurát is. De jogos a kérdés, hogy egy Dosztojevszkij-figura miért is ne lehetne boldog egy-egy pillanatra. Szóval visszavonom az állításomat: lehet, hogy Ön is boldogan halt meg.

■ *Jó az a játék velem, hogy elképzelsz egy alternatív Zrínyit, ez már a Kálmánnak is bejött! Zrínyi, az ász... Bocs. És te még magadat is elképzeled Zrínyiként! De én nem lehetek más, csak vesztés? Ez a fátum? Sose törjük át az üvegplafont? Jut eszembe: bántják még a magyart? Üdv: Az Adriai Tengernek Syrenaia*

– A *Lúdbőr* egyik vezérszála Közép-Európa. Vagy a Szűcs Jenő-féle terminológiával *Európa harmadik történeti régiója*. A két világháborút igazából ez a régió vesztette el, nagyon csúnyán, és úgy tűnik, végleg. Én gyerekkorom óta abba a nagy közös értelmiségi siránkozásba nőttem bele, hogy „Kelet-Közép-Európa zsákutcás fejlődése”, „örökös megkésettség”, „két pogány közt”, „Komp-ország”, „második jobbagység”, „az Elbától keletre”, stb. Kedves Zrínyi, nem a magyart, hanem a közép-európaikat, pontosabban: a kelet-közép-európaikat bántják. Ki bántja? A körülmények, a történelem, az idő, ami nem neki dolgozik. Állítólag húszmillió ember vándorolt ki innen a rendszerváltás óta. De 1989-től 2004-ig (az EU-csatlakozásig) élt bennem egy reménység, hogy ez a régió Nyugat-Európává fog válni, még hozzá belátható időn belül: mondjuk az én életemben. Ezt a reményt 2004 óta elveszítettem. De azért nem tekintem teljesen fátumnak. Ismerek ragyogó tehetségű fiatalokat, akiknek az oxfordi diplomájuk megszerzése után minden épelméjű logika szerint a lábukat se volna szabad Kelet- Közép-Európába tenniük, és mégis itt vannak, és tenni akarnak valamit, vagy odakint gondolkoznak az itteni jövőn.

■ *„Az ön véleménye szerint miképp lehet megakadályozni a háborút?” Lehet, nem válaszoltam elég pontosan erre a kérdésre. Ön mit mondana? Már ha az Ön korában, a huszonegyedik század tizes éveiben van még értelme ezt feltenni... V. Woolf*

– Kedves Virginia, a huszadik század harmincas éveiben, amikor Ön ezt a kérdést kapta, az volt a közös jövőkép, hogy világháború lesz. Minden gondolkodó embernek ott volt ez a fejében. Amennyire *Három adomány* című művéből megértetem, Önnek sem volt kétsége afelől, hogy a háború elkerülhetetlen. Női (feminista) szemszögből válaszolt a kérdésre, és azzal a kis reménykedéssel, hogy sok évtizedes szisztematikus, nevelési programmal, és a nők bevonásával ebbe a programba talán megelőzhető a háború: és ha a második világháború még nem is, de talán majd a többi. Úgy tűnik, igaza volt, nyolc évtized eltelt így, és alighanem eljutottunk odáig, hogy Európa saját magától nem indítana háborút, mert az itt élő öt-

D. Magyar Imre

hatszázmillió embernek már a nagyszüleit is a háború ellen nevelték. A mai jövőkép sokkal inkább egy elkerülhetetlenül közelgő világkatasztrófa: túlnépesedés, globális felmelegedés, a mesterséges intelligencia uralma, a virtuális valóságokban való eltűnés, az emberiség biológiai értelemben vett szakadása, stb. Mindenki ilyesmiktől szorong, a világ- vagy atomháború lehetősége csak egy kissé közhelyes opcióként búvik meg ezek között. És nincs válaszom arra kérdésre, hogy miképp lehetne megakadályozni a világkatasztrófát. De inkább nem kérdezek vissza, hogy Ön szerint hogyan, mert attól tartok, azt mondaná, hogy sehogy. És visszaugrana a folyóba, amibe 1941-ben beleölte magát.

■ *Én tényleg lángelme lennék? Folyton átléped az irodalom, a magas művészet és a saját határaid! Csokonai, Berzsenyi, Menyhárt Jenő, Kiss Tibi meg én együtt? P. Howard (Válasz: Európa jeligére a kiadóba)*

– Inkább egy Spiró György nevű író kérdezz meg erről, Jenő. Olvastam egyszer egy fejtegetését, miszerint vannak *alapl művek*, amiknél nem az a lényeg, hogy a „magas” vagy az „alacsony” művészethez tartoznak. Az *alapl mű* az *alapl mű*. Elsősorban nem jó vagy rossz, hanem: *alapl*. *Alapl mű* a *Divina Commedia*, és például a te életműved is. De Spiró ezt jobban el tudná neked magyarázni. Én mindenesetre ezzel a szemlélettel válogattam össze azokat a műveket, amikről a *Lúdbőrben* írtam: ezek az én *alapl műveim* és *alapszerzőim*. Te is köztük vagy, Jenő. Fogalmam sincs, lángelme voltál-e. Nem tudom, nem tartozik-e hozzá a lángelmeséghez az is, hogy komolyan vegye magát az ember. Nem elég lángelmének lenni, annak is kell látszani.

■ *„Aki próbált már kidobóembert meggyőzni bármiről, annak van fogalma arról, hogy igazából hol az értelmiség helye a társadalomban.” Ezt állítólag ön írta, legalábbis a Sanyi, aki tud olvasni, ezt mondja. Most egyébként neki diktálok, mert írni is tud. Mi a bajod velünk? Nincs ránk szükség? Mi a fasz van? Nem mi vagyunk többen? Ha ránk bízzák, a tatárok meg a törökök se jöhettek volna be! Mi tartunk rendet! Nem kell a rend? És mi nem vagyunk ám megosztottak, mint az értelmiség! Pisti* – Pisti, neked igazad van.

■ *Bocs, nem tud egy lapot, ahol a Sanyi versei megjelenhetnének? Nem egy Wass Albert, de jól ír, na! Hazafiasat főleg! Igaz magyar ember a Sanyi, azért is nem közlik a verseit neki! Pisti*

– A Sanyinak pont ugyanazt tudom ajánlani, mint bárki másnak, aki verseket akar publikálni. Küldje el őket az *Élet és Irodalom*nak, a *Műút*nak, az *Alföld*nek, a *Székegyföld*nek meg egy sor másik színvonalas irodalmi lapnak (hál’ isten van egy pár!), és ha egyik se közli őket, akkor küldjön a Sanyi másik verseket. És ha azokat se közlik, akkor valószínűleg a Sanyi verseiben van a hiba: nem azért nem közlik őket, mert hazafiasak, hanem mert nem jók. Például porosak, egyoldalúak, ostobák, rosszak a rímeik. És ha mindez kiderül, onnantól a többi gyerekjáték. Ha a Sanyit a hazafias érdekli, akkor olvasson például Ady Endrét, József Attilát, Petri Györgyöt vagy Erdős Virágot! És írja át a verseit újra meg újra, egészen addig, amíg jók nem lesznek. És írhat nemhazafiasat is. Azok is bírnak jók lenni olykor.

■ *Szépeket ír a Kommunista Kiáltványról, amit amúgy könnyű volt Brüsszel főterén írni, bár akkor még kevesebb volt ott a söröző... Most akkor hogy áll a szabadsággal, egyenlőséggel, testvériséggel? Hisz bennük? Vagy hülyék voltunk a Fricivel? K. Marx*

– Dehogyan voltak hülyék a Fricivel, kedves Marx úr (az elvtársozástól tekintünk el, ha lehet). Azt hiszem, a lehetőségekhez képest mindent a legjobban csinálták. Talán minden idők legszükségyszerűbb történelmi szükségyszerűsége volt, hogy valakiknek, akkoriban, Nyugaton meg kell alkotnia a *Kommunista Kiáltványt*. Maguk ketten lettek azok. És azt hiszem a lehető legjobb *Kommunista Kiáltványt* írták meg. Talán arra nem gondoltak, hogy vallást is alapítanak egyúttal. (Bár mi nem fordult meg a maguk fejében?)

■ *Hős Lovag, neked mik a szélmalmaid? Don Quijote*

– Te vagy az én szélmalmom, ó, Felülmúlhatatlan Lovagja az Egyetemese Irodalomnak! Te és Ady Endre eltévedt lovasa. Titeket szeretnék összehozni egy regényben. De legalábbis megérteni.

■ *Ön még tudja élvezettel olvasni a rólam szóló művecskét, ami tényleg szép siker volt valamikor, de ah, az ön korában már... Werther*

– A kedvenc korszakom a rokokó és a szentimentalizmus kora. Sokszor érzem úgy, hogy a mi második világháború óta tartó korszakunkhoz közelebb állnak azok a pajos, frivol, elvagyódó, okos, őszinte évtizedek, mint az önhitt, öncsaló, hazug, stb. tizenkilenc-huszedik század. De ezt önnek hiába mondom, mert még a francia forradalmat se érte meg. Az önről szóló könyvecske viszont a szerzőjével, Goethe úrral együtt igen. És ma is alapmű.

■ *Azért csak jobb a kék szeműeknek, nem gondolod? Tonio*

– De. Pont ezt mondtam a Pistinek is.

■ *Írja, hogy ott a Keleti Szélen a Búcsúlevél lett a leghíresebb verse. Ez mintha kicsit fájna önnek. Biztos írt sok minden mást is... Vigasztalja, hogy az önök korában annak az angol költőnek a hozzám szóló óda az egyetlen ismert verse! Szokott azon gondolkodni, hogy munkásságából mi marad meg, olvassák-e a műveit kétszáz év múlva? Baráti fújással: a Nyugati Szél*

– Kedves, Drága Nyugati Szél, inkább tegeznék, mint egy ódaköltő. Viszont inkább nem vállalkoznék arra, hogy részletesebben megtippeljem, mi lesz itt kétszáz év múlva. Te biztos itt leszel, gondolj majd rám.

■ *Az szép, hogy a költészet a szirének énekének az elmesélése. És, hát igen, ez a szirén-dolog az Odüsszeiában van... Talán az én céloim is a lúdbőr volt, mint neked, hogy aki hallja, annak lúdbőrözzön a háta. (Az Arisztotelész katarziszról beszélt, de ez a lúdbőr legalább olyan jó, meg is mondom neki!) Van ez még, kell ez még a ti korotokban? Hisz eposzt se nagyon írtok már... H.*

– Kedves Homérosz, úgy sejtem, átolvastad a kérdéseket és a válaszokat. Ha nyeglének tűnhetett egyik-másik válaszom, kérek, nézd el nekem. Nem volt szándékom viccet csinálni a múltból és a régi szerzőkből pusztán azért, mert később sikerült születnem náluk. De akármilyen későn születik is az ember, vannak dolgok, amik nem veszhetnek el belőle. Ilyen a katarziszra való képesség. A katarzisz olyan, mint a nyugati szél: amíg vannak égtájak és levegő, addig ő fújni fog. ■ ■ ■

■ **D. Magyar Imre** (1955): tanár, újságíró, irodalmár. Hét könyve jelent meg. Megjelenés előtt álló kötetei: *Párizs* (második, átdolgozott kiadás), *Hatvan plusz!*; *A magyarországi cigányság irodalma* (e témából PhD-fokozatot is szerzett).

